

A
KARCAGI REFORMÁTUS NAGYKUN
REÁLGIMNÁZIUM

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1931—1932. ISKOLAI ÉVRŐL.

KÖZZÉTESZI
DR. GAÁL LÁSZLÓ
IGAZGATÓ.

KARCAG, 1932.

A párszi hitvallás.

A középiskolai vallástörténet-tanítás egyik fejezetéhez.

Vallástörténeti kézi- és tankönyveink a párszizmust, vagy Zarathust-ró¹ vallását a perzsák ősvallásának szokták feltüntetni. Ez a megjelölés csak akkor helyes, ha a párszizmust az iszlámmal állítjuk szembe, azaz a vallással, amely ma csaknem kizárólag uralkodó a perzsák között. Ha azonban ősvallás alatt a primitív viszonyok közt élő nép vallásos elképzeléseinek összeségét értjük, a megállapítás helytelen. A perzsák ugyanis, és általában az irániak, mikor még egy népet alkottak az indusokkal, talán valahol az Aral-tó vidékén elterülő füves pusztákon, ugyanazokat a megszemélyesített természeti erőket imádták, mint ezek, s még az új hazába, a mai Irán területére való átvonulás és az indusoktól való elszakadás és nyelvi elkülönülés után is ugyanazoknak az isteneknek mutatták be költséges és az egész népet gazdasági romlással fenyegető áldozataikat.

Szellemes és tetszetős az a régi elmélet, hogy Irán népét később az iráni föld nagy természeti ellentétei kényszerítették volna rá a dualisztikus világszemléletre. Valójában ez a magyarázat nem kielégítő. A lét és nem-lét, a magasság és mélység, a hideg és meleg, a világosság és sötétség, a jó és rossz, az igen és a nem mindenütt ép oly merev és kiegyenlíthetetlen ellentétben állanak egymással, mint az iráni fensí-

¹ Ez a szó az Avesztában használt nominatívusi alakja. Mai perzsa nyelven *Zerdust*, közismert görög formája Zoroaszter. (Az értekezésben előforduló iráni szavakat a betűk magyar hangértékével kell olvasni. Mivel az avesztai szövegek Andreas-féle olvasása még nem általánosan elfogadott, nagyjából a konvencionális kiejtést tartottam szem előtt s ezt oly formában igyekeztem adni, hogy a magyar olvasónak az iráni szók olvasása ne legyen problematikus. Szakemberek előtt feltűnőbb lesz az, hogy az eddigi gyakorlattal ellentétben, mely az iráni szokat a szótárakban feltüntetett fő-alakban adta vissza, ezeket nominatívusi alakban adom. Ha e helyesebbb gyakorlatra a görög és latin tulajdonneveknél minden zökkenő nélkül át lehetett menni, nem látom be, miért ne tehetők meg ugyanezt az ind és iráni neveknél is.)

kon, s ezek az ellentétek egyforma erővel válnak tudatossá a föld bármely pontján élő, érző és gondolkozó s a végső megfejtés után vágyódó ember előtt. S kérdés, hogy a párszizmus valóságos dualizmus-e. Zarathustró legalább a neki tulajdonítható verses predikációkban, az u. n. gáthákban, monotheistának tűnik fel s a mai párszik határozottan monotheistáknak vallják magukat. Igazán dualisztikus az a vallásos felfogás volna, amely nemcsak felismeri a két ellentétes elvet, a Jót és a Rosszat, hanem mindkettőt imádja is. Zarathustró és hívei azonban csak a Jó elvét imádják s küzdenek a Rossz ellen, melynek végső megsemmisülésében és a Jó diadalában feltétlenül hisznek. Bizonyos, hogy a párszizmusnak vannak dualisztikus vonásai. De, hogy ez a vallásos szemlélet honnan keletkezett s hogyan fejlődött és alakult az idők folyamán, azt nem spekulatív módon Irán földrajzi és éghajlati viszonyaiból, hanem az Avesztá szent iratainak közvelen tanulmányozása útján kell megállapítanunk.

Előbb említettem, hogy az árja ősvallással együttjáró hekatombák, amelyekkel annyira tűzadásba mentek, hogy nem százakra, hanem ezrekre menő szarvasmarhaállományt áldoztak fel egy-egy alkalommal, a nép anyagi erejét, mely a szegényes iráni fensíkon úgy is korlátolt volt, teljesen kimerítették s gazdasági romlással fenyegettek. Ezzel szemben hamar jelentkeznie kellett a visszahatásnak. Könnyen felmerülhetett és hódíthatott az a gondolat, hogy azok az istenek, akik ezekkel a pazarló áldozatokkal romlásba döntik az embert, nem lehetnek igazi istenek, hanem gonosz démonok, akik ellen fel kell venni a harcot a világot kormányzó és rendben tartó józan ész (*mazdáó* „bölcse ség”) nevében. Hogy e perszifikáció már nagyon régen isteni tiszteletben részesült, arra bizonyíték egy méd név, *Mazdaka*, mely egy 8. századból való asszir felíraton fordul elő. Az árja *daévo*-k (istenek) és *daévi*-k (istennők), akike odaát az Indus és Gangesz partjain az ind testvérek imádtak, lassanként ellenséges lényeknek, démonoknak, ördögöknek tűntek fel, s csupán az *ahuró*-k (szelleme k, istenek, urak), azok a másodrendű istenségek, akik nem követeltek rendkívüli áldozatokat, látszottak igazán *jazató*-knak¹ (imádandók), igaz isteneknek.

Ilyen nézetek már századok óta foglalkoztathatták az embereket, mikor Irán észak-nyugati részén, Ragában (ma: Rai, Teherán mellett) a Krisztus előtti 7. században² megszületett az iráni vallás nagy reformátora, vagy mondhatjuk, a sajátosan iráni vallás megalapítója, Zarathust-

¹ E szó többes genitivusi alakjával, *jazatanám*, függ össze az őperzsa *jezdán* „isten”, s ezzel — egyelőre nem tisztázott módon — a magyar *isten* szó is.

² Korábbi felfogással (*Zur Frage des awestischen und uriranischen O.* Körösi Csoma-Archivum I, 390. l.) ellentétben, amellyel Andreast és Bartholomaeet követtem, ma Meillet meggyőző érveinek (*Trois conférences sur les Gáthâ de l'Avesta*, 21. és köv. 11.) hatása alatt szívesen térek vissza a perzsa hagyomány megállapításához.

ró, aki ezeket a nézeteket rendszerbe foglalta s hosszú küzdelem után Vistászpó¹ keletiráni fejedelem segítségével diadalra juttatta.

Zarathustró vallása egy teljesen átgondolt, rendszeresen felépített új vallás, amelyen azonban itt-ott átszűr az ősvallásnak nem egy vonása. Ennek nyilván engedményeket volt kénytelen tenni. Minthogy a lét és nem-lét, a való és nem való, a jó és rossz ellentétei igen élénken foglalkoztatták, rendszere erősen dualisztikus színezetet nyert. Messze felülemelkedve a görög anthrópomorfizmuson, mely az isteneket halhatatlan embereknek képzelte el, az istenséget egészen ideálisan fogta fel. Szerinte a világ felett magasan áll s egészen szellemi valóság a Bölcs Uristen, *Ahuró Mazdáó*.² Ez mindentudó, jóságos, örökkévaló, változhatatlan, igaz és csalhatatlan, teremője minden jó dolognak. Odafenn lakik a mennyben, az örök fény országában. Trónját a „szent halhatatlannok“, *amosa*³ szponta, a párszizmus arkangyalai állják körül. Ezek elvont fogalmak, jobbára erények perszonifikációi s névszerint a következők: *Vohú Manó* „jó akarat“, *Asom*⁴ *Vahistom* „legjobb igazság“, *Khsathrom Vairjom* „isten országa“, *Szpontá Ármaitis* „szent kegyesség“, *Haurvatász* „tökéletesség“, *Amurtatász* „halhatatlanság“. Hozzájuk csatlakozik *Szraosó*, az „engedelmesség“. Követik őket a *jazatók* (imádandók), vagyis angyalok és jó szellemek nagy tömegei, akik között különös tisztelet illeti meg az isteni tisztaság szimbolumát, *Átars-ot*,⁵ a „tűz“-et, akit mindig *Ahuró Mazdáó* fiának neveznek, és *Mithró-t*, a régi vallás napistenét.

A mennyei seregekkel szemben áll a pokol csapata, élén *Angró Mainjus-sal*,⁶ a „gonosz szellem“-mel, aki a tagadásnak, a romlásnak, a hazugságnak megszemélyesítője. Seregéhez tartoznak a régi vallás istenei, a *daévó-k*, akiknek neve most már nem istent, hanem démont, rossz szellemet, ördögöt jelent. Mint *Ahuró Mazdáó* trónját az arkangyalok, úgy veszik körül *Angró Mainjus-ét* a fő-ördögök: *Akom Manó* „rossz akarat“, *Indró*⁷ (a régi árják fő- s az indusok nemzeti istene), *Szaurvó*⁸

¹ Ez a Vistászpó (görögül Hystaspes) időrendi okok miatt nem lehet azonos I. Daireios király hasonlónevű atyjával, még kevésbé magával Dareiosszal, akit egyik elterjedt vallástörténeti tankönyvünk megmagyarázhatatlan módon a 9. századba helyez s Vistászpóval azonosít.

² Ujperzsául *Hurmuzd*, közönségesen *Ormuzd*.

³ Helyesebben: *amurta*.

⁴ Helyesebben: *Urtom*.

⁵ Ujperzsául *átes* „tűz“, ebből *átespereszt* „tűzimádó“.

⁶ Ujperzsául *Ahriman* vagy *Ehrimen*, amely szóval tévesen azonosították a magyar „ármány“-t.

⁷ Szanszkrit *Indrah*.

⁸ Szanszkrit *Sarvah*.

(az ind vallás egyik istene), *Náonghaithjó*¹ (az ind isteni ikerpár neve), *Taurvis* (szanszkrit *turvih* „erős”) és *Zairikhs*² („zöldes”, „mérges”). Hozzájuk csatlakozik *Aésmó* („harag”) s az ördögök, varázslók, boszorkányok és rossz szellemek nagy serege.

A mennyei seregek és az alvilág csapatai a párszik képzelete szerint a következőképen állanak egymással szemben :

	a Bölcs Uristen	
	a Jó Akarat	a Szent Kegyesség
	a Legjobb Igazság	a Tökéletesség
az Isten Országá		a Halhatatlanság
	az Engedelmesség	
	a Harag	
Szaurvó		Zairikhs
Indró		Taurvis
	a Rossz Akarat	Náonghaithjó
	a Gonosz Szellem	

A párszi elképzelés szerint a mindenség a „határtalan időben”, vagyis az örökkévalóságban létezik. A világ története ezzel szemben „a hosszú korszakok jelenlegi idejében” folyik le, amelynek terjedelmét Ahuró Mazdáo 12,000 évben állapította meg. Ez az egész idő 4 korszakra oszlik s mindenik korszakban 3000 esztendő van. Kezdetől fogva megvolt a két fő-principium, a Jó és a Rossz, Ahuró Mazdáo és Angró Mainjus. A Jó pozitív és aktív, s így az első 3000 év alatt létrehozta a szellemi világot. A második 3000 év alatt megteremtette az anyagi világot, és pedig a következő sorrendben : először az eget, másodszer a vizet, harmadszor a földet, negyedszer a növényeket, ötödször az állatot, hatodszer az embert. Már a szellemi világ megteremtése felkeltette a tagadás szellemének irigységét, de ennek támadását Ahuró Mazdáo visszaverte a Szent Ige, az *Áhuna Vairja*-formula, segítségével, amely már a világ teremtése előtt megvolt.³ Az ember teremtésével aztán, ennek lelkéért, életre-halálra megkezdődik a harc a Jó és Rossz között s tart 3000 esztendeig, Zarathustró felléptéig. Zarathustró kihirdeti az üdvözítő tanítást, amely az emberiséget végleg a Jó szolgálatába állítja, és ismét 3000 év múlva eljön a Megváltó, a *Szaosjansz*, s vele az utolsó ítélet : a Jó végérvényesen győz, a holtak feltámadnak, minden rossz, maga az elv, Angró Mainjus is megsemmisül, az idő megszűnik, illetőleg beleolvad az örökkévalóságba.

¹ Szanszkrit *Nászatjah*, az ind Dioszkuroknak, az Asvinoknak mellékeve.

² Feltételezett alak. A szó csak dualis nominativusban fordul elő.

³ V. ö. János evangéliuma első szavaival : „Kezdetben vala amaz Ige . . . “

E vallás magas erkölcsi értékét két tényező, a szabad akaratról és a felelősségről való tanítás jelzi. Nyomatékosan hangsúlyozza a „jó akarat”, „jó szó” és „jó tett” becsét. Az igazság és a hazugság, az erény és a bűn élesen szembe vannak állítva egymással. Különösen nagy súlyt helyez az igazmondásra, mint azt már, a perzsa szokásokról szólva, Herodotos is említi. Mint vallásos világnézet, magasan felette áll a görög és római vallásnak s szinte kétséssé teszi annak a közkeletű megállapításnak helyességét, mintha Marathonnál és Salamisnál a „művelt” Európa és a „barbár” Ázsia között dőlt volna el a küzdelem. Morális értékének legszebb bizonyítéka az, hogy az Indiában ma is élő párszik (perzsák) az emberiség egyik legerkölsőbb, legfelvilágosultabb és legmegbízhatóbb társadalmát alkotják. Midőn Nagy Sándor hoplitái s ezer évvel később Omár khalifa beduinjai győzelmet arattak a perzsák felett, — tisztán vallási szempontból tekintve a dolgot, — a durvább, a kezdetlegesebb, az erőszakosabb diadalmaskodott a finomabb, a magasabbrendű, az engedékenyebb felett.

* * *

Nem célom e helyen részletes képet adni a párszizmus egész rendszeréről, még Zarathustró eszmevilágáról sem, amint az az Avesztá legrégibb és legértékesebb részében, a gátháknak nevezett himnuszokban, vagy, jobban mondva, verses prédikációkban megnyilatkozik. Messzire vezetne az ő prófétai működésének ismertetése úgy, amint azt a „hosszú hagyomány” elmondja. Nem foglalkozhatunk itt aprólékos kozmológiájával, szigorú etikájával, a keresztyén tanokra emlékeztető eszkatológiájával és ritusaival. Bevezetésül csupán keletkezésének sajátos körülményeire akartam rámutatni, amelyekkel szoros összefüggésben van az istenségről alkotott kép kialakulása, kapcsolatban az angyalokról és démonokról szóló tannal. E rövid áttekintés talán alkalmas lesz arra, hogy a „tűzimádók” vallásának keletkezéséről és mibenlétéről elterjedt bizonytalan nézeteket határozottabbakkal pótolja. Ugyanezt a célt szolgálja a párszi hitvallásnak a továbbiakban közölt pontos fordítása is, amely az Avesztá eredeti szövege alapján készült s amely, úgy tudom, magyar fordításban még nem ismeretes.

A zarathustrói hitvallás, amint az az Avesztá Jaszna (imádságok) című liturgikus részének 12. fejezetében olvasható, bár nem egyidejű a gáthákkal, mégis a párszizmus igen régi korából származhatik. Jól kivethető belőle az a törekvés, hogy egy régi, helytelennek felismert világnézet helyébe újat, jobbat akar állítani, a nomád népet magasabb kultúrfokra akarja emelni, le akarja telepíteni, földművelésre szoktatni, elvonni a régi, hamis istenek tiszteletétől és az ezzel összefüggő káros, sőt egyesenesen pusztulással fenyegető áldozatoktól. Szó szerint a következőképen hangzik :

*Megátkozom a démonokat!*¹

Vallást teszek arról, hogy a Bölcs² imádója, Zarathustró követője, a démonok ellensége, az Úr³ híve, a Szent Halhatatlanok⁴ dicsőítője, a Szent Halhatatlanok imádója vagyok.

A Bölcs Úristennek, a jónak, a dűsnak tulajdonítok minden jót; neki, aki igazságos, aki gazdag, aki tündöklő; neki mindazt, ami igazán jó; neki, akié a szarvasmarha, akié az igazság, akié a világosság; akinek fényességével megtelnek a boldogság helyei.⁵

2.

A Szent Kegyességet,⁶ a jót választom magamnak: ő legyen az enyém!

Ünnepélyesen lemondok a marhalopásról és rablásról⁷: lemondok a Bölcsöt imádó községek fosztogatásáról és pusztításáról!

3.

Szabad költözködést és szabad lakást biztosítok⁸ a családfőknek, akik e földön a szarvasmarhának gondját viselik.⁹

Az Igazságnak hódolattal felajánlott italáldozatban fogadom meg ezt: Mostantól fogva nem okozok kárt és bajt a Bölcsöt imádók községeinek, sem személyükben, sem életükben!

4.

Megtagadom a közösséget a gonosz, a rossz, a törvénytőlküli, a kártevő démonokkal, a leghuzagabb lényekkel, a legundorítóbb lényekkel, a leggonoszabb lényekkel. Megtagadom a közösséget a démonokkal, meg a démonok híveivel,¹⁰ meg a varázslókkal, meg a varázslók barátjaival, meg azokkal, akik bármely lénynek ártanak, megtagadom gondolatban, szóban és tettben, meg nyilatkozataimban: ez által megtagadom a közösséget minden hazug ellenséggel.

¹ Daévo, eredeti értelemben „az isteneket”, t. i. a régi vallás isteneit, akiket Zarathustró gonosz szellemeknek tekint.

² Mazdáó: Ahuró Mazdáó, a Bölcs Uristen.

³ Ahuró: ismét Ahuró Mazdáó értendő.

⁴ A Bölcs Úr trónja körül álló megszemélyesítések, az arkangyalok.

⁵ A mennyország.

⁶ Szpontá Ármaitis.

⁷ A nomád élet velejárói.

⁸ A rabszolgaság megszüntetése.

⁹ Az állattenyésztés propagálása.

¹⁰ A régi vallás hívei.

5.

Úgy, — úgy, amint a Bölcs Úristen oktatta Zarathustrót összes tanácskozásaiakon,¹ összes összejöveteleiken, amelyeken értekeztek ezek felől ők ketten, a Bölcs és Zarathustró.

6.

Úgy, — úgy, amint Zarathustró megtagadta a démonokkal való közösséget az összes tanácskozásokon, az összes összejöveteleken, amelyeken értekeztek ezek felől ők ketten, a Bölcs és Zarathustró. Úgy én is, aki a Bölcs imádója és Zarathustró követője vagyok, megtagadom a démonokkal való közösséget, valamint megtagadta ő, az igaz Zarathustró.

7.

Amilyen hitet vallanak a Vizek, amilyen hitet a Növények,² amilyen hitet a jóindulatú tehén,³ amilyen hitet a Bölcs Úristen, aki a tehenet és az igazhitű embert teremtette, amilyen hitet vallott Zarathustró, amilyen hitet Vistászpó király, amilyen hitet Frasaostró⁴ és Dzsámászpó,⁵ amilyen hitet fog vallani a kötelességteljesítő, igazhitű Megváltók mind-egyike⁶ : olyan hitben és olyan vallásban vagyok én a Bölcs imádója.

8.

Vallást teszek arról, hogy a Bölcs imádója és Zarathustró követője vagyok, fogadalommal és vallástétellel. Fogadalommal lekötöm magam a jól gondolt gondolatnak, fogadalommal lekötöm magam a jól mondott szónak, fogadalommal lekötöm magam a jól végzett cselekedetnek.

9.

Fogadalommal lekötöm magam a Bölcszet imádó vallásnak, amely a támadást távoltartja, amely a fegyvert lerakja, amely a rokonok házasságát megengedi, amely igazhitű, amely a létezők és a leendő közt a legnagyobb, legjobb és legszebb, amely az Úristentől való és zarathustrói.

A Bölcs Úristennek tulajdonítok minden jót !

Ez a Bölcszet imádó vallás fogadalma.

GAÁL LÁSZLÓ.

¹ A kinyilatkoztatás alkalmával.

² A vizek és növények megszemélyesítései, a Bölcs Úristen mellett álló jó szellemek.

³ Az állatvilág perszifikációja.

⁴ Zarathustró apósa.

⁵ Zarathustró veje.

⁶ Szaosjansz. E névvel nemcsak az utolsó itélet alkalmával eljövendő Megváltót illetik, hanem Zarathustrót és mindazokat is, akik a megváltás munkáját előmozdítják.